

ҚАЗАҚСТАНДАҒЫ ИННОВАЦИЯЛЫҚ ЖӘНЕ ИНДУСТРИАЛДЫҚ САЯСАТТЫ ЖҮЗЕГЕ АСЫРУ ТИІМДІЛІГІ

ЭФФЕКТИВНОСТЬ РЕАЛИЗАЦИИ ИННОВАЦИОННОЙ И ИНДУСТРИАЛЬНОЙ ПОЛИТИКИ В КАЗАХСТАНЕ

ӘОЖ 332.142.001.365:331.5

Б.С.Есенгелдин¹, Г.Қ.Мырзатаева², И.Т.Нұрымова³

¹Е.А.Бөкетов атындағы Қарағанды мемлекеттік университеті;

²Л.Н.Гумилев атындағы Еуразия ұлттық университеті, Астана;

³Алматы экономика және статистика академиясы
(E-mail: yessen_baur@inbox.ru)

Аймақтық еңбек нарығы дамуының әлеуметтік негіздері

Мақалада еңбек нарығындағы сұраныс пен ұсынысты талдай отырып, жүзеге асыруға тиісті бағыттар мен атқарылатын іс-әрекеттерді тұжырымдау қарастырылған. Әлеуметтік-экономикалық тұрғыдан аймақтық еңбек нарығының мазмұны нақтыланған. Теориялық-әдіснамалық деңгейде нарықтық экономикада халықты жұмыспен қамтудың бағыттары мен басымдылықтары зерттелген. Аймақтағы еңбек нарығын реттеу үшін маңызды факторлар анықталған. Осы шарттарда аймақтың ерекшеліктерін, аса маңызды өндірістік және өмір сүруді қамтамасыз етуші салалардағы жеке сектордың басымдылығын ескеретін аймақтық экономикалық саясатты қалыптастыру жүргізіліп отыр. Нормативтік-құқықтық, ұйымдық-басқару, ақпараттық-талдамалық қосалқы жүйелерінің негіздеуі жасалған аймақтардағы еңбек нарығын тиімді қамтамасыз етудің ұйымдық-экономикалық тетігі ұсынылған. Аймақтық еңбек нарығының ұйымдық-экономикалық тетігін жетілдіру тәжірибесі жалпыланған және оның тиімділігін жоғарылату жолдары анықталған.

Кілт сөздер: еңбек нарығы, аймақ, жұмыспен қамту, жұмыссыздық, еңбекақы, әлеуметтік саясат, экономикалық саясат, әлеуметтік қорғау, әлеуметтік төлемдер, әлеуметтік жәрдемақы.

Мемлекет басшысы 2012 жылғы 14 желтоқсандағы «Қазақстан – 2050» Стратегиясы: қалыптасқан мемлекеттің жаңа саяси бағыты» атты Қазақстан халқына жыл сайынғы Жолдауында халықты жұмыспен қамтуды қамтамасыз ету саясатын жаңғырту жөніндегі міндеттерді қойды:

- ең алдымен, мемлекеттік органдардың өңірлік даму саласындағы жұмыстарын үйлестіруді күшейту қажет;
- өтіп бара жатқан жылда біз моноқалаларды дамыту бағдарламасын жүзеге асыруды бастадық. Жаңа жұмыс орындарын ашуға, әлеуметтік мәселелерді шешуге, кәсіпорындар жұмысын жетілдіруге айтарлықтай ресурстар бағытталды. Сонымен бірге бізге өңірлерде әлеуметтік-экономикалық жағдайларды теңестірудің тиімді жаңа тетіктері қажет;
- бізге көші-қон мәселелерін кешенді түрде шешу бойынша ел өңірлеріндегі еңбек нарығына ықпал ететін шаралар қабылдау қажет [1].

Бұл мәселелерді шешу үшін аймақтық экономикалық мүдделерді іске асыруға бағытталған аймақтық саясаттың жаңа жолын қолданғанымыз дұрыс. Осыған байланысты әкімшілік басқарудың аймақтық деңгейінде экономикалық қауіпсіздікті қамтамасыз етудің теориялық әдістерін зерттеу, экономикалық қатерлерді айқындау әдістемесін жасау, қазіргі жағдайлардағы экономикалық жүйелерді басқарудың тетігі ретіндегі экономикалық қауіпсіздікті қамтамасыз ету саласындағы бағыттарды және аймақтық саясатты негіздеу ерекше өзектілікке ие болып отыр.

Елбасының тапсырмасымен еліміздің еңбек нарығындағы қалыптасқан жағдайды оң шешуге, индустриялық саясатты жүзеге асыру үшін еңбек әлеуетін тиімді пайдалануға мүмкіндік беретін бұрын-соңды болмаған «Жұмыспен қамту – 2020» бағдарламасы әзірленді.

Бағдарламаның мақсаты — жұмыспен тұрақты және нәтижелі қамтуға жәрдемдесу, жұмыссыздық деңгейін төмендету арқылы халықтың әл-ауқатын арттыруға жәрдемдесу. Бағдарламаны іске асыру мынадай бағыттар бойынша жүзеге асырылады:

1) инфрақұрылымды және тұрғын үй-коммуналдық шаруашылығын дамыту арқылы жұмыспен қамтуды қамтамасыз ету;

2) ауылдағы жеке кәсіпкерлік бастаманы қолдау және тірек ауылдарды кешенді дамыту есебінен ауылда кәсіпкерлікті дамытуға жәрдемдесу арқылы жұмыс орындарын құру;

3) жұмыс берушінің нақты сұранысын есепке ала отырып, оқыту және жұмысқа орналастыруға және қоныс аударуға жәрдемдесу [2].

Жалпы бұл бағдарлама халық арасында жақсы қабылданып, экономиканың өрлеуіне, оң жетістіктерге жетуіне әсерін тигізуде.

Жұмыспен қамтудың белсенді саясатын жүргізу Қазақстан Республикасының Үкіметі қызметінің негізгі әлеуметтік басымдықтарының бірі болып табылады. Жұмыспен лайықты қамтуды қамтамасыз ету — халықты әлеуметтік қорғаудың негізі, адам ресурстары әлеуетін дамыту және іске асырудың маңызды шарты, қоғамдық байлықтың артуы мен өмір сүру сапасын жақсартудың басты құралы.

Аймақтық еңбек нарығын реттеудің әлеуметтік-экономикалық, ұйымдастырушылық-инфрақұрылымдық қызмет ету тетіктерін жетілдіру, облыс тұрғындарын жұмыспен қамту, әлеуметтік қорғаудың белсенді формасы ретінде жұмыссыздарды кәсіби даярлау және қайта даярлау, қоғамдық бағдарлама жасау негізгі өзекті мәселелердің бірі болып отыр.

Еңбек нарығындағы жұмыссыздықтың оңтайлану механизмін қарастыра отырып, оны реттеудің басқа да механизмдерін бөліп көрсетеді, зерттеушілердің ойынша, жұмыспен қамтылу деңгейін арттыру мақсатында заманауи жағдайларда ресми мақұлданған болуы мүмкін. Оларға жататындар:

1) еңбек төлемін қаражаттандырудың түрлі тәсілдері;

2) жұмыс орындарын үлестеу механизмдері;

3) азаматтарды жедел қайта оқытуды ұйымдастыру;

4) азаматтарды аумақтық қайта бөлуді ынталандыру;

5) жұмыс уақытының икемді тәртібі шарттарындағы еңбекке жұмыс орындарын ашуға жұмыс берушілерді ынталандыру;

6) қоса атқарушылықты реттеу;

7) уақытша қоғамдық жұмыстарды ұйымдастыру.

Еңбек нарығы және халықты жұмыспен қамту саласындағы үдерістер әрқашан әлеуметтік-экономикалық даму аспектілерінің орталық мәселелері болып табылады. Өйткені елдің тұрақты дамуы тікелей тұрақты жұмыспен қамтылу және еңбек нарығы саласындағы әр түрлі қолайсыз жағдайлардың алдын алумен байланысты.

Нарықтық қатынастарға көшу мен экономикалық реформалауға байланысты жаңа тәуелсіз елдерде жұмыспен қамтылу, жұмыссыздық мәселелері пайда болады. Еліміздегі нарықтық экономикаға әсер ететін қаржылық және экономикалық тұтқалардың, нарықтық инфрақұрылымының жетілдірілуі көптеген әлеуметтік мәселелерді, әсіресе еңбекке және жұмыспен қамтылу саласындағы мәселелерді өте маңызды ете түсті.

Жаңадан қалыптасып келе жатқан қазақстандық еңбек нарығы аймақтық еңбек нарықтарының қарама-қайшылықтарын бойына жинақтаған. Сондықтан да жұмыс күші еңбек нарығын саралау үшін және сол негізде макродеңгейде біртұтас стратегия құру үшін республикадағы жұмыспен қамту мәселесіне толық талдау жасау қажет.

Экономикалық өсудің алғашқы жылдары еңбек нарығындағы оңтайлы өзгерістерге толы болды, бірақ анағұрлым мәселелі аймақтарда жағдай экономикалық дамыған аймақтармен салыстырғанда баяуырақ жақсарды. Бұл тек Қазақстанға ғана тән емес және экономикалық өсу кезеңіне ғана тән емес. Экономикалық жағдай нашарлаған кезде дамыған аймақтарда жұмыссыздық анағұрлым тезірек өседі, ал әлсіз дамыған аймақтарда, керісінше, жайырақ өседі. Осылайша, аймақтық теңгерімсіздік қысқара түседі. Экономикалық ахуал жақсарған сайын күшті аймақтар жұмыссыздықты бірінші болып тез қысқартады, сондықтан аймақтық ерекшеліктер өсе түседі. Мысал ретінде Ақтөбе, Атырау, Жамбыл, Қызылорда облыстарын алуға болады, мұнда соңғы бес жыл ішінде жұмыссыздық 15 %-дан

астам деңгейге дейін қысқарды, бұл орташа республикалық деңгейден екі есе көп (1-кесте). Алайда Қазақстан үшін жұмыссыздық деңгейіндегі аймақтық ерекшеліктердің тұрақты өсуін экономиканың циклдылығымен ғана түсіндіру мүмкін емес. Себептердің бірі демографиялық факторлардың әсері болып табылады. Аймақтардың көбісінің жұмыссыздықтың төмен деңгейіне өтуі тек экономикалық өсу мен жаңа жұмыс орындарын қалыптастырумен ғана емес, сондай-ақ еңбек нарығына келетін жастардың азаюы мен көптеген жұмысшылардың зейнетақыға шығуымен байланысты. Жұмыссыздықты төмендетудің төмен деңгейі байқалатын, артта қалған, ауыл шаруашылық аймақтардағы жағдай өзгеше — тұрғындар санының қарқынды табиғи өсімі кезінде жастардың еңбек нарығына келуі көбейеді, ал экономикада заңда жұмыс орындары инвестициялар үшін көптеген институционалдық және т.б. бөгеттердің болуы себебінен аз ашылады.

1 - кесте

Қазақстан аймақтары бойынша 2007–2012 жж. жұмыссыздық деңгейі, %

Аймақ	2007 ж.	2008 ж.	2009 ж.	2010 ж.	2011 ж.	2012 ж.
Қазақстан Рес-публикасы	7,3	6,6	6,6	5,8	5,4	5,3
Ақмола	8,0	7,1	6,9	5,8	5,5	5,3
Ақтөбе	7,4	6,4	6,0	5,3	4,9	5,0
Алматы	6,7	6,4	6,5	5,6	5,1	5,0
Атырау	7,4	6,3	6,1	5,4	5,0	5,0
Батыс Қазақстан	7,8	7,1	6,3	5,6	5,3	5,1
Жамбыл	7,7	6,5	6,5	5,7	5,5	5,4
Қарағанды	6,7	6,2	6,1	5,5	5,3	5,1
Қостанай	7,5	6,9	6,3	5,7	5,4	5,2
Қызылорда	8,2	6,9	6,6	5,9	5,5	5,3
Маңғыстау	8,5	6,9	7,1	6,4	5,8	5,7
Оңтүстік Қазақстан	6,9	6,6	6,6	5,9	5,7	5,6
Павлодар	6,9	6,4	6,4	5,6	5,2	4,9
Солтүстік Қазақстан	6,9	6,3	6,3	5,8	5,4	5,2
Шығыс Қазақстан	6,6	6,4	6,4	5,7	5,2	5,1
Астана қ.	7,6	6,6	6,6	6,2	5,8	5,7
Алматы қ.	7,8	7,4	7,7	6,3	5,6	5,6

Ескерту. Дерек көзі [3].

Анағұрлым аз дамыған аймақтардың тұрғындарының ұтқырлығы жағдайды жұмсартыды. Еңбек мигранттарының негізгі ағымы ірі агломерацияларға және жетекші мұнай-газ аймақтарына (Астана және Алматы қалалары, Атырау, Маңғыстау облыстары) кетеді. Олардың табыстары анағұрлым жоғары болады, жұмысбастылық қалалардағы қызмет көрсету саласында шоғырланады және ресми емес сипатта болады. Дамыған жанұяаралық трансферттер арқасында оңтүстік аймақтар тұрғындарының еңбек миграциясы аймақтарда қалатын жанұялардың табыстарын көтеруге мүмкіндік береді. Алайда мемлекет аймақтық еңбек нарығындағы сұраныс пен ұсынысты теңгерімдеудің бұл тетігін ешқалай қолдамайды, керісінше, әлсіз дамыған аймақтан келген еңбек мигранттарын қабылдаушы аймақ билігінің қарсы әрекеттері мен жергілікті қоғамның оларға көңілдерінің толмауы туралы айтуға болады.

Тұрғындардың өмір сүру деңгейі бойынша теңсіздігінің анағұрлым сезімтал көрсеткіші табыс болып саналады. Бір жұмысшының 2007–2012 жж. аралығындағы орташа айлық номиналдық еңбекақы көлемі бойынша жетекшілер Атырау, Маңғыстау облыстары және Алматы мен Астана қалалары болып табылады. Ең кіші орташа еңбекақыны Жамбыл және Солтүстік Қазақстан облыстарының тұрғындары алған (2-кесте).

Жұмысшының орташа айлық номиналдық еңбекақысы, теңге

Аймақ	2007 ж.	2008 ж.	2009 ж.	2010 ж.	2011 ж.	2012 ж.
Қазақстан Республикасы	52479	60805	67333	77611	90028	101263
Ақмола	36540	41944	47794	54557	64495	74685
Ақтөбе	50271	56090	60375	69726	79878	90241
Алматы	39483	44327	49715	58430	67638	77320
Атырау	94373	111023	129009	148310	165975	180406
Батыс Қазақстан	50242	59362	69455	80101	87503	90728
Жамбыл	33996	37546	43951	51340	61825	72296
Қарағанды	44236	53472	57611	66539	77940	92382
Қостанай	37584	43903	49130	57268	67252	76647
Қызылорда	46859	53333	60227	69753	81518	93361
Маңғыстау	82055	98743	112907	133148	151041	157358
Оңтүстік Қазақстан	36707	41679	48610	57545	67721	75467
Павлодар	46297	52227	56113	64955	75338	85844
Солтүстік / Қазақстан	34522	39790	45755	51689	61712	68921
Шығыс Қазақстан	42137	48293	53496	61388	73677	84872
Астана қ.	79210	89631	98864	110838	132612	148287
Алматы қ.	78021	90239	95139	106597	121674	134378
Ең үлкен және еңкіші мәндердің қатынасы	2,8	3,0	2,9	2,6	2,4	2,3

Ескерту. Дерек көзі [3].

Ең үлкен және ең кіші мәндердің қатынасының 2007–2012 жж. аралығындағы серпіні көрсеткендей, жалпы алғанда бір жұмысшының орташа айлық номиналдық еңбекақысы деңгейі бойынша аймақтық ерекшеліктер қысқару құбылысына ие, бірақ онша көп емес. Бұл мемлекет пен бизнес саясаты мен нәтижесі болып табылады, бұл жерде олардың саясаттары әр түрлі. Мемлекет артта қалушы аймақтардағы жұмысбасты азаматтардың тобын құрайтын мемлекеттік қызметкерлерге бірнеше рет еңбекақы көлемін жоғарылатты. Дәл осы уақытта бизнестің шығындарды қысқарту бойынша саясаты жұмысбастылықтың қысқаруына және қолданыстағы жоғарғы еңбекақы көлемінің баяу өсуіне әкелді. Ресурстар өндірумен айналысатын аймақтарда шикізат салаларында қызмет ететін жұмысшылардың еңбекақыларының серпіні орташа аймақтық көрсеткіштерге қатты әсер етеді, өйткені мұнайшылардың, газшылардың және металлургтердің айлықтары жеткілікті жоғары. Осының нәтижесінде бұл аймақтарда еңбекақы көлемі анағұрлым баяуырақ өседі.

Тұрғындардың жан басына шаққандағы табыстарының ресми еңбекақы көлемімен салыстырғандағы едәуір теңсіздігі себептерінің бірі демографиялық фактормен байланысты. Кедей аймақтарда жұмысбастыларға асырайтын адамдарының болуы себебінен жүктеме көбірек түседі, сондықтан жан басына шаққандағы табыс көлемі азаяды. Демографиядан басқа тағы бір себебі мемлекеттің қайта бөлістіру саясатында жатыр. Ол тұрғындар табыстарының әрқелкілігін әлеуметтік трансферттер (төлемдер) арқылы жұмсартуы тиіс. Алайда олардың теңгерімділік векторы шамалы. Әлеуметтік төлемдер жағрафиясында анағұрлым көп үлесті зейнетақы алады. Төмен дамыған аймақтарда реципиенттердің көп бөлігін балалар жәрдемақысын алатын тұрғындар құрайды, кедейлерге жәрдем көрсетудің басқа арнайы бағдарламалары әлсіз дамыған. Артта қалушы аймақтар тұрғындарының табыстарын көтеру және аймақаралық теңсіздікті жоюдың анағұрлым тиімді тетігі бюджеттік саладағы еңбекақы көлемінің өсуі болып отыр.

Соңғы бес жыл ішінде көптеген аймақтарда кедейшілік деңгейі екі есе төмендеген, бірақ екі зонада кедейшіліктің шоғырлану құбылысы сақталуда: өмір сүру қымбат және табыстар арасындағы

айырмашылық қатты байқалатын дамыған елдердегі тұрғындардың әлсіз топтарында және онша дамымаған аймақтарда.

Жаппай кедейшілік мәселесі өтпелі кезеңнің ең өткір мәселелерінің бірі болды, 1990 жылдардың соңында кедейлердің үлесі ел тұрғындарының 30 %-ын құраған болатын. Әлеуметтік әлсіз топтардың (көп балалы және толық емес жанұялар, мүгедектер, жұмыссыздар) дәстүрлі кедейшілігінен басқа, республикада кедейшіліктің жаңа түрі байқалады — әке-шешелері жұмыс істейтін, бірақ еңбекақыларының көлемі жанұяға ең төменгі күнкөріс көзін қамтамасыз ете алмайтын толық жанұялардың кедейлігі [4].

Одан басқа, кедейшілік мәселелеріне мұнай-газ аймақтары да соқтығысты. Оның деңгейінің 2004 жылмен салыстырғанда екі еседен артық қысқарғандығына қарамастан, ол басқа сипатқа ие болуда. Кедей топтардың арасында өте төмен адам ресурстары (денсаулық, білім, ұтқырлық) бар тұрғындар саны көбейіп келеді. Тұрғындардың мұндай топтарын кедейшілік күйден шығару қиынға соғады және қымбатқа түседі, сондықтан кедейшілік деңгейінің қысқару қарқыны төмендейді.

Елдің Батысының ресурс өндіруші аймақтарында табыстардың түрленуінен басқа, кедейшіліктің тағы бір факторы — өмір сүру қымбаттылығы (Атырау, Маңғыстау облыстары) болып отыр, ол зейнеткерлер мен балалары бар жанұялар үшін ерекше қиындықтар тудырады. Ауылшаруашылығы аймақтарында, әсіресе республиканың оңтүстігінде табыстардың әртараптануы азырақ, ал өмір сүрудің қымбат еместігі олардың табыстарының төмен болуына қарамастан, кедейшілікті төмендетуге себепші болады.

Кеңістіктік теңгерімсіздікті қысқарту үшін артта қалушы аймақтардағы тұрғындар табыстарын анағұрлым тез өсіру керек. Оны негізінен екі тетік қамтамасыз ете алады — бюджеттік саладағы еңбекақы көлемін едәуір көтеру және әлеуметтік трансферттерді өсіру. Статистикаға жүгінсек, Қазақстанда анағұрлым мәселелі аймақтарды жүйелік республикалық қолдау жүргізілмейді, әйтпесе ол тұрғындар табыстарының өсуінде көрінетін еді. Мойындауға тура келеді, қолдау үшін басым бағытты аймақтарды анықтау тек аймақтық теңсіздікті шешу міндетімен ғана емес, сонымен бірге басқа да өлшемдерімен түсіндіріледі. Аймақ тұрғындарының табыстарының өсуі және кедейшілік деңгейін төмендету факторлары алуан түрлі және олардың тізімін жүйелеуге болады: 1) экономикалық фактор (тұрғындар табыстарының табиғи артықшылықтары мен төмен табыс базасымен қарқындап өсуі); 2) республикалық орталықтың қайта бөлістіруші әлеуметтік саясаты (әлсіз дамыған аймақтардың көбісінің табыстарының қуып жетіп өсуі); 3) саяси фактор (кейбір аймақтарды ерекше қолдау, бұл олардың тұрғындары табыстарын өсіруден де көрінеді); 4) институционалды фактор (бизнеспен ерекше қарым-қатынас, бұл аймақ табыстарын көбейте түседі).

Бірінші екі фактор жетекші рөлді ойнайды, бірақ екіншісі кеңістіктің ерекшеліктерін жұмсартады. Саяси фактор бір бағытта ғана ықпал етпейді, өйткені республикалық орталықтың қаржылай көмегі тек «әлсіздерді» тартумен ғана сипатталмайды. Тұрғындар табыстарының серпініне әсер ететін факторлардың көп қырлылығы және көп бағыттылығы аймақтық теңсіздіктің қысқаруы немесе өсуінің нақты тенденциясын көрсете алмайды.

Өндірістік процестің және аймақтық мүдделердің тұрақтандыру негіздерінің бұзылуы шағын қалалардың ахуалының нашарлауына әкелді, бұл қалалар облыстың өндірістік күштерін орналастырудың бірегей аймақтық жүйесінің маңызды құрамдас бөліктері болып табылады. Қазіргі жағдайдың ерекшелігі келесіде: шағын қалалар өндірістік-ресурстық әлеуеті, оның болашағы бойынша ахуалына әсер ете алмайды, яғни, жұмысбастылық, тұрғындар табыстары, әлеуметтік қызметтер, экология облыстарындағы қолайсыз құбылыстарды жоя алмайды, дағдарыстық ахуалдан өздері шыға алмайды, өзінің ішкі ресурстары есебінен өмір сүре және дами алмайды.

Олар мемлекет, биліктің облыстық және аудандық органдары көмегіне мұқтаж, тіпті халықаралық ұйымдардың да көмегін қажет етеді. Олардың дағдарыстың ахуалының соншалықты өсуі осы күні бұл мәселенің тек облыстық қана емес, сонымен бірге жалпыұлттық деңгейдегі маңызы бар өзекті міндеттердің біріне айналды.

Осылайша, қорытындылай келе, Қазақстанның дамуына тән сипат аймақтардың экономикалық дамуы мен олардың тұрғындарының өмір сүру сапасы деңгейлері арасындағы айырмашылық болып табылады. Бұл жерде әлеуметтік-экономикалық даму деңгейлері бойынша аймақтардың әртараптануы бір көрсеткіштер бойынша бірталай уақыт жоғары болып сақталады, дәл сол уақытта басқа көрсеткіштер бойынша әртараптануы ұлғая түседі.

Сараптама бағалауларына сәйкес, аймақтардың шектен тыс экономикалық теңсіздігі тек перифериялық аудандардың экономикалық тұрақсыздануына және жалпы аймақтық өнім көрсеткішінің өсуінің қысқаруына ғана емес, сондай-ақ болашақта — елдің экономикалық өсу қарқындарының төмендеуіне әкеледі [5].

Сондықтан аймақтардың еңбек нарығы тұрғысынан алғандағы мемлекеттік саясаттың негізгі міндеттерінің бірі олардың пропорциялық емес дамуындағы алшақтықты қысқарту болып табылады. Бірақ бұл шараны тек жетекші аймақтардың деңгейін төмендету есебінен ғана емес, сонымен бірге артта қалушы аймақтарды әлеуметтік-экономикалық көтеру негізінде іске асыру қажет. Берілген бағыттың артықшылығы аймақтардың өз күшіне — оның экономикалық әлеуетіне сүйемелденуі арқылы дамуында жатыр. Белгілі болғандай, аймақ ресурстарын пайдаланумен іске асырылатын жобалар аймақтық әртараптану деңгейінің әлсіреуіне, өз күшімен дамуы есебінен рационалды және әділ аймақтық пропорциялардың қалыптасуына ықпал етеді. Осылайша, мемлекет талпыныстарының ақырғы мақсаты — депрессивті және әлсіз дамыған аймақтардың жаңа жұмыс орындарын ашу және қолданыстағыларын сақтап қалу, инфрақұрылымды дамыту, экономиканы әртараптандыру, жергілікті салық базасын кеңейту және т.б. арқылы тұрақты «өздігінен» дамытуға қол жеткізіледі. Мұның барлығы сонымен бірге аймақтардың экономикалық қауіпсіздігін қамтамасыз етудің өршіп келе жатқан өзекті мәселелерінің шешілуіне септігін тигізеді.

Әдебиеттер тізімі

- 1 Қазақстан Республикасының Президенті Н.Ә.Назарбаевтың Қазақстан халқына Жолдауы. «Қазақстан – 2050» Стратегиясы: қалыптасқан мемлекеттің жаңа саяси бағыты. — 2012 жылғы 14 желтоқсан // [ЭР]. Қолжетімділік тәртібі: http://www.akorda.kz/kz/page/page_kazakstan-respublikasynyn-prezidenti-n-a-nazarbaevtyn-kazakstan-khalkyna-zholdauy-2012-zhylhy-14-zheltoks_1357813742
- 2 Жұмыспен қамту – 2020 жол картасы. Қазақстан Республикасы Үкіметінің 2013 жылғы 19 маусымдағы № 636 Қаулысымен бекітілген // [ЭР]. Қолжетімділік тәртібі: <http://adilet.zan.kz/kaz/docs/P1300000636>
- 3 Казахстан в цифрах. — Астана, 2013. — 32 с.
- 4 *Матаев Т.М.* Региональное развитие и проблемная территория. — Алматы, 2003. — С. 48.
- 5 Современное экономическое развитие Казахстана: отраслевые, региональные, внешнеэкономические приоритеты / Под общ. ред. Б.К.Султанова. — Алматы: КИСИ при Президенте РК, 2011. — 236 с.

Б.С.Есенгельдин, Г.К.Мурзатаева, И.Т.Нурумова

Социальные основы развития регионального рынка труда

В статье рассмотрены основные направления развития трудовых отношений на основе анализа спроса и предложения на рынке труда. Обосновано социально-экономическое значение регионального рынка труда. На теоретико-методологическом уровне исследованы направления обеспечения занятости в рыночной экономике. Определены основные факторы регулирования рынка труда в регионе. Отмечено, что в этих условиях ведется формирование региональной экономической политики с учетом специфики региона, преобладания частного сектора в важнейших производственных и жизнеобеспечивающих отраслях. Предложен организационно-экономический механизм обеспечения эффективности регионального рынка труда с обоснованием нормативно-правовой, организационно-управленческой, информационно-аналитической подсистемы. Обобщен опыт совершенствования организационно-экономического механизма развития регионального рынка труда и определены пути повышения его эффективности.

B.S.Yessengeldin, G.K.Murzataeva, I.T.Nurumova

Social foundations of the development of regional labour market

The article describes the main directions of development of labor relations based on an analysis of supply and demand in the labor market. It was justified the socio-economic importance of regional labor market. On the theoretical and methodical level the areas of employment in the market economy were investigated. The main factors of regulation of the labor market in the region were determined. Under these conditions, the formation of regional economic policy, taking into account the specifics of the region, the predominance of the private sector in the most important production and life-supporting industries are continued. Organizational and economic mechanism of ensuring the effectiveness of the regional labor market with justification legal, managerial, informational and analytical subsystems was proposed. The experience in improving organizational and economic mechanism of development of the regional labor market was summarized and ways to improve its effectiveness were identified.

References

- 1 Address by the President of the Republic of Kazakhstan N.A.Nazarbayev to the people of Kazakhstan «Strategy Kazakhstan-2050»: new political course of the established state», 2012, 14, December.
- 2 Employment roadmap 2020. Approved by the Government of the Republic of Kazakhstan dated June, 19, 2013, 636.
- 3 *Kazakhstan in figures*, Astana, 2013, p. 32.
- 4 Mataev T.M. *Regional development and problem area*, Almaty, 2003, p. 48.
- 5 *Modern economic development of Kazakhstan: sectoral, regional, economic priorities* / Ed. B.K.Sultanova, Almaty: KISR under the President of Kazakhstan, 2011, p. 236.

УДК 330.342.23:001.76(574)

Т.Б.Казбеков, А.С.Ахметова

Карагандинский государственный университет им. Е.А.Букетова (E-mail: rkarenov@inbox.ru)

Индустриально-инновационный вектор как главный ориентир развития экономики Казахстана

В статье дана краткая характеристика аграрной, индустриальной, постиндустриальной (инновационной) стадий экономического развития. Особое внимание уделено особенностям инновационной (постиндустриальной) стадии развития. Сделан вывод о том, что индустриально-инновационный вектор должен стать основой посткризисной модели развития Казахстана. Рассмотрены подходы к анализу инновационного развития, выступающего как процесс, как «инновационная цепочка». Подчеркнуто, что в республике стоит актуальная задача — обеспечить результативность отечественной науки, эффективность вложенных средств и встраивание научной сферы в систему инновационного развития страны. Отмечено, что в соответствии с реализацией Стратегии «Казахстан – 2050» делается ставка на инновационные идеи по качественному прорыву Казахстана в тридцатку развитых стран мира.

Ключевые слова: постиндустриальная (инновационная) стадия, развитие, индустриализация, инновация, инновационное развитие, наукоемкая продукция, инновационная активность, инновационные идеи.

Периодизация истории человечества — поле бесконечных дискуссий, однако научное сообщество выделяет следующие основные стадии развития (кроме стадии охоты и собирательства): аграрная, индустриальная, постиндустриальная (инновационная). А.Маддисон приводит оценки роста населения и душевого выпуска в развитых странах по стадиям развития (см. табл.).